



**PREDLOG ZA
GLOBALNO
DELITEV DOBRIN**

Rok Kralj

Naslov dela:

Predlog za globalno delitev dobrin

e-knjiga

Avtor:

Rok Kralj

e-mail: kralj.rok@gmail.com

Lektoriranje:

Urška Kosec

Založilo:

Društvo SVET ZA VSE

Kraj in leto izdaje:

Kamnik, 2019



Delo *Predlog za globalno delitev dobrin* je v skladu z načelom medsebojne delitve dobrin objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva - Nekomercialno - Deljenje pod enakimi pogoji 2,5 Slovenija. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/si/>)

Način dostopa (URL):

<http://www2.arnes.si/~rkralj3/Predlog%20za%20globalno%20delitev%20dobrin.pdf>

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

[COBISS.SI-ID=301926656](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:si:arh:0000001-301926656)

ISBN 978-961-94270-1-9 (epub)

ISBN 978-961-94270-2-6 (pdf)

»Popolnoma nova agencija Združenih narodov bo ustanovljena posebej zato, da bo nadzorovala proces delitve svetovnih dobrin.«

»Vsaka država bo povabljena, da presežke dobrin, ki presegajo njene potrebe, nameni v skupen sklad, na podlagi katerega se bodo zadovoljevale potrebe povsod tam, kjer je treba.«

»Vrnili se bomo na osnovnejši sistem, ki bo temeljil na menjavi dobrin po načelu 'dobrina za dobrino'. V središču tega sistema bo služba, ki bo delovala kot 'upravitelj virov' in zbirala podatke o pridobljenih dobrinah in potrebah vseh držav sveta. Če bo neka država imela presežek določene dobrine, jo bo s posredovanjem te službe namenila državi, ki jo potrebuje. Podobno se bo zgodilo, če bo katera država zaradi izgubljene letine (npr. zaradi suše) v krizi, takrat ji bodo druge države ponudile hrano iz svojih lastnih skladišč, da bi zadostile njenim potrebam. Vsaka država bo sčasoma postala prejemnica ali darovalka v tem programu. Pomoč ob nesrečah bo stalna in tako bo preprečeno moralno ponižanje, do katerega pride, ko se za takšno stisko nihče ne zmeni. Tako bodo naše ekonomske strukture začele služiti ljudem. Osredotočene bodo na človeške potrebe, in ne na slepi dobiček.«

[[Share International](#), [Share Slovenija](#)]

»Vsako dejanje, ki poskuša prispevati h končanju obsežnega trpljenja, izhajajočega iz skrajne revščine, je samo po sebi najpristnejši izraz ekonomije delitve, ki se izraža prek srca, naše zrelosti in zdravega razuma, še posebej če se to dejanje osredotoča na prizadevanja, da bi prepričali naše politične predstavnike, naj se zavežejo h globalni delitvi dobrin.«

[Mohamed Mesbahi: Resnična ekonomija delitve, inavguracija dobe srca; [The true sharing economy: inaugurating an age of the heart](#)]

Vsebina

Potreba po globalni delitvi dobrin	5
Mednarodni dogovor o globalni delitvi dobrin.....	6
Temelji za globalno delitev osnovnih dobrin.....	7
Specializirana agencija ZN za koordinacijo globalne delitve dobrin	9
1. Koordinacija globalne delitve osnovnih dobrin med državami	11
2. Upravljanje regionalnih intervencijskih skladov	21
3. Določanje priporočljivega obsega uporabe skupnih dobrin človeštva za vse države	22
Vloga države v sistemu globalne delitve osnovnih dobrin	23
Sklep	26
Globalna delitev osnovnih dobrin.....	27

Potreba po globalni delitvi dobrin

Danes je na svetu [195 priznanih držav](#), skupaj na Zemlji živi [7,7 milijarde ljudi](#). Po zadnjih podatkih je med nami [820 milijonov](#) lačnih, [2,1 milijarde](#) jih nima dostopa do čiste pitne vode, [4,5 milijarde](#) doma nima ustreznih sanitarij, kar [303 milijoni](#) mladih, starih od 5 do 17 let, ne morejo obiskovati šole. Na prvi pogled bi lahko rekli, da je premalo osnovnih dobrin za vse ljudi na planetu. Vendar če pogledamo samo najosnovnejšo človekovo dobrino – hrano –, je ni samo dovolj, temveč celo preveč za zdajšnje prebivalstvo Zemlje. Po dostopnih podatkih je hrane dovolj za kar [10 milijard ljudi](#); več kot nazoren pa je tudi podatek, da letno zavržemo kar tretjino vse hrane, namenjene za človeško prehrano, kar pomeni približno [1,3 milijarde ton](#).

Današnji globalni ekonomski sistem je po eni strani zelo učinkovit, saj ustvarja številna tehnološka »čudesa« in številne dobrine v več kot zadostnem obsegu za vse ljudi. Po drugi strani pa ta isti sistem ustvarja »žepe« neizmernega bogastva in velika področja skrajne revščine in pomanjkanja. Globalno bogastvo je tako neenakomerno in nepravično razdeljeno, da ima samo [26 najbogatejših ljudi](#) na Zemlji toliko bogastva kot najrevnejša polovica človeštva – skupno 3,8 milijarde ljudi.

Ta silna ekonomska in posledično družbena neenakost, ki se izraža v zgoraj omenjenih številkah, je eden ključnih vzrokov za največje svetovne probleme: za lakoto, revščino in [prenaseljenost](#); za obsežne migracije, družbene konflikte in vojne, vsaj deloma pa tudi za okoljsko krizo in podnebne spremembe (revni ljudje se v boju za preživetje ne ozirajo na okolje).

Kaj potemtakem lahko storimo? Če vemo, da prevladujoči tržni ekonomski sistem ni ustrezen, potem ga moramo spremeniti, še zlasti ko gre za zadovoljevanje osnovnih človekovih potreb, ki so hkrati tudi osnovne človekove pravice. Te osnovne človekove pravice oziroma potrebe so opredeljene v [Splošni deklaraciji človekovih pravic](#) (predvsem v 25. členu) in so potrebe po hrani in vodi, oblačilih, stanovanju, zdravstvenem varstvu in izobraževanju.

Zadovoljevanje teh potreb ne sme biti odvisno od globalnega tržnega sistema, ki je utemeljen na sebičnosti in pohlepu držav ter velikih korporacij, na borznih špekulacijah in komercializaciji (proces preobrazbe dobrin ter družbeno-ekonomskih odnosov v trgovsko blago) ter vsesplošni tekmovalnosti oziroma konkurenčnosti. Ta sistem nima nikakršnega interesa ali cilja, da bi poskrbel za zadovoljevanje osnovnih potreb vseh Zemljanov, prav tako pa je tudi okoljsko destruktiven, saj daje dobičkom absolutno prednost pred okoljem in seveda pred ljudmi.

Zato se postavlja jasna potreba in nuja, da moramo zadovoljevanje osnovnih človekovih potreb in trajnost okolja v veliki meri izvzeti iz globalnega tržnega sistema. Če tega ne bomo storili, je ogrožena prihodnost človeštva, o tem danes ni več nobenega dvoma.

Seveda pa današnjega ekonomskega sistema ne moremo preprosto odpraviti, saj pomembno sooblikuje svet, v katerem živimo; težko si je zamisliti življenje brez sodobnih transportnih sredstev, interneta, računalnikov in pametnih telefonov, moderne medicine, zmožnosti pridelave zadostnih količin hrane, razvoja obnovljivih virov energije itd.

Današnjemu tržnemu sistemu je predvsem treba »nadeti uzde« oziroma regulirati davčno, okoljsko in delovno zakonodajo, ki bi na globalni ravni preprečevala obsežne zlorabe ljudi in okolja, ki smo jim priča v današnjem svetu. A četudi nam uspe regulirati zdajšnji ekonomski sistem, ta še vedno ne bo uspel zadovoljevati osnovnih potreb vseh ljudi na Zemlji, pa čeprav je dobrin dovolj za vse. Današnji ekonomski sistem je resda učinkovit, a preprosto nima »vgrajene« pravičnosti oziroma ni ustvarjen za manj iznajdljive, šibke, ranljive, bolne itd.

Poskrbeti moramo za vse ljudi. Tako kot v družinah oziroma gospodinjstvih poskrbimo za vsakega člana, moramo poskrbeti tudi za osnovne potrebe slehernega člana naše velike družine – človeštva. Zato države potrebujejo globalni dogovor, s katerim bi poskrbeli za te potrebe. S tem pa bi rešili ali vsaj omilili številne največje probleme sodobnega človeštva, med drugimi lakoto in revščino, prenaseljenost, migracije, družbene konflikte in posredno tudi globalno segrevanje podnebja.

Če tržni sistem »ne najde odgovora« za te probleme, potem se morajo države na globalni ravni dogovoriti za ustrezen mehanizem pravične porazdelitve oziroma distribucije osnovnih dobrin, ki so »odgovorne« za zadovoljevanje osnovnih človekovih potreb. Ta globalni ekonomski mehanizem lahko poimenujemo **globalna delitev osnovnih dobrin**.

Če nam to uspe in nobenega razloga ni, da nam ne bi uspelo, bomo lahko govorili o pravičnih medčloveških odnosih na globalni ravni, ki bi svet popeljali na pot blaginje in miru.

Mednarodni dogovor o globalni delitvi dobrin

Predpostavimo, da država A nujno potrebuje osnovne prehranske proizvode. Država B ima presežke čiste pitne vode, a premalo osnovnih zdravil. Država C ima presežke pšenice in koruze. Državi D manjka energetske vire. Država E ima presežke osnovnih prehranskih proizvodov, primanjkuje pa ji osnovnih zdravil. Državo F je nedavno prizadela naravna katastrofa in nujno potrebuje skorajda vse vrste osnovnih dobrin (hrano, vodo, zdravila, oblačila,časna bivališča, energetske vire itd.).

Opisali smo izmišljeno situacijo, ki pa bi bila lahko resnična. Našteli smo le nekaj držav in osnovnih dobrin, ki jih te potrebujejo (primanjkljaj) ali jih imajo preveč (presežek). Če bi globalni trgi delovali po svojih najboljših zmožnostih in če bi bile države enakopravne ter približno enako močne, bi se morda zgodilo tisto, kar zagovarjajo oziroma v kar tako močno verjamejo ekonomisti in politiki, namreč da trgi brez zunanjega vpliva najbolj učinkovito in uspešno uravnavajo globalno ponudbo in povpraševanje.

Toda dejstvo je, da ne živimo v takšnem svetu. Države so različno razvite, prav tako se zelo razlikujeta njihova ekonomska in politična moč. A tudi za posamezne države je značilna velika neenakost med prebivalstvom, ki je posledica današnjega prevladujočega ekonomskega sistema, temelječega na tekmovalnosti (konkurenčnosti), sebičnosti in pohlepu.

Da pa je situacija še bolj zapletena, države, ki so vsaj na načelni ravni zavezane skrbi za svoje prebivalce, niso »glavne igralke« na ključnem družbenem področju – na področju ekonomije. Danes so to vlogo prevzele mogočne korporacije in finančne ustanove, ki imajo običajno povsem drugačne interese kot države. Zanje ni pomembna blaginja prebivalstva in ohranjanje okolja, temveč predvsem lastna moč in »skrb« za čim višje dobičke oziroma bogastvo. Posledica tega je izjemno nepravična porazdelitev globalnih dobrin, ki ne dosežejo ali v premajhnem obsegu dosežejo velik del človeštva.

Zato imamo danes, navkljub obilju naravnih virov in družbenih dobrin, tako veliko lakote in revščine. Ne moremo pričakovati, da se bo takšna situacija uredila sama od sebe, zato je naloga držav oziroma mednarodne skupnosti, da oblikuje takšen mehanizem, ki bo omogočil vsem ljudem zadovoljevati osnovne potrebe in živeti v blaginji. Blaginja državljanov je moralna zaveza vseh držav, k temu pa jih zavezuje tudi vrsta mednarodnih deklaracij, pogodb in sporazumov.

Temelji za globalno delitev osnovnih dobrin

Po 2. svetovni vojni so se svetovne države zavezale k miru in blaginji. Izkušnja obeh svetovnih vojn, ki so jih sprožile nekatere države »v veri«, da imajo »sveto« pravico do novih ozemelj in do prevlade nad šibkejšimi in »manjvrednimi« narodi, je prinesla streznitev. Zato so leta 1945 svetovne države ustanovile mednarodno organizacijo – Organizacijo združenih narodov (krajše Združene narode) – ki naj bi predstavljala jamstvo za mednarodni mir in globalno blaginjo.

Danes se mnoge države znova obnašajo izrazito sebično in ponavljajo že tolikokrat videno zgodbo: *mi smo močnejši, boljši, večvredni*. Zato se morda spet približujemo svetovni vojni, ki pa bi zaradi strašnih orožij, še zlasti jedrskih, lahko pomenila konec človeškega bivanja na Zemlji. Da bi to preprečili, ne potrebujemo nič zares novega. Poglejmo si, čemu smo se že pred mnogimi desetletji zavezali, in razmislimo, kako bi to uresničili.

Organizacija združenih narodov v **55. členu [Ustanovne listine](#)**, ki je bila sprejeta 26. junija 1945, opredeljuje »mednarodno gospodarsko in socialno sodelovanje«:

Organizacija združenih narodov za dosego stabilnosti in blaginje, ki sta nujni za mirne in prijateljske odnose med narodi ob upoštevanju načel enakopravnosti in samoodločbe, spodbuja:

- a) višji življenjski standard, zaposlovanje ter gospodarski in družbeni napredek in razvoj,*
- b) reševanje mednarodnih gospodarskih, socialnih, zdravstvenih in sorodnih problemov ter mednarodno sodelovanje v kulturi in izobraževanju,*
- c) splošno spoštovanje in uresničevanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse, ne glede na raso, spol, jezik ali veroizpoved.*

Tri leta kasneje, 10. decembra 1948, je bila sprejeta [Splošna deklaracija človekovih pravic](#), ki v **25. členu** opredeljuje osnovne človekove potrebe kot osnovo za »zdravje in blaginjo« vseh Zemljanov:

1. Vsakdo ima pravico do življenjske ravni, ki njemu in njegovi družini omogoča zdravje in blaginjo, vključno s hrano, obleko, bivališčem, zdravstveno oskrbo in potrebnimi socialnimi storitvami ter pravico do varnosti v primeru brezposelnosti, bolezni, invalidnosti, vdovstva, starosti ali druge nezmožnosti pridobivanja sredstev za preživljanje zaradi okoliščin, neodvisnih od njegove volje.

2. Materinstvo in otroštvo sta upravičena do posebne skrbi in pomoči. Vsi otroci, rojeni v zakonski zvezi ali zunaj nje, uživajo enako socialno varstvo.

Iz Splošne deklaracije človekovih pravic pa izhaja [Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah](#) (MPESKP; podpisan 16. decembra 1966 v New Yorku, veljati je začel 3. januarja 1976), ki vsebino deklaracije »prevaja v pravno zavezujoče določbe. MPESKP zavezuje države pogodbenice k zagotavljanju ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic, ki so t. i. druga generacija človekovih pravic«. ([Ministrstvo za zunanje zadeve RS](#))

11. člen tega pravno zavezujočega dokumenta se glasi:

1. Države pogodbenice tega Pakta priznavajo vsakomur pravico do življenjskega standarda, ki zadostuje zanj samega in za njegovo družino, všteti ustrezno hrano, obleko in stanovanje in pravico do stalnega izboljševanja njegovih življenjskih razmer. Z ustreznimi ukrepi bodo zagotovile uresničevanje te pravice in priznavajo v ta namen bistven pomen svobodno izbranega mednarodnega sodelovanja.

2. Države pogodbenice tega Pakta, ki priznavajo vsakomur temeljno pravico do varstva pred lakoto, bodo posamič ali v mednarodnem sodelovanju sprejele potrebne ukrepe, všteti sem tudi konkretne programe:

a) za izboljšanje metod proizvodnje, shranjevanja in distribucije živil s popolnim izkoriščanjem tehničnih in znanstvenih znanj, s širjenjem znanja o zdravi prehrani ter z razvijanjem ali reformo agrarnih sistemov, tako da bi zagotovile kar najučinkovitejši razvoj in uporabo naravnih bogastev;

b) za pravično delitev svetovnih živilskih rezerv glede na potrebe, upošteva pri tem probleme tako držav, ki živila uvažajo, kot tudi držav, ki jih izvažajo.

Na globalni ravni imamo torej ne samo splošno zapisane zaveze za zdravje in blaginjo vseh ljudi, temveč tudi pravno zavezujoče dokumente, ki med drugim vključujejo tudi »pravično delitev svetovnih živilskih rezerv glede na potrebe«. Če se torej ta izkaže za potrebno (že zgolj podatek, da je danes 821 milijonov ljudi lačnih, temu pritrjuje), smo moralno in pravno zavezani k vzpostavitvi pravične delitve osnovnih dobrin za zadovoljitev osnovnih potreb vseh Zemljanov.

Specializirana agencija ZN za koordinacijo globalne delitve dobrin

Ko govorimo o globalni delitvi dobrin, se nam zdi, da ne vemo, kje začeti. V prej omenjeni Ustanovni listini ZN pa imamo že »postavljene temelje« za medsebojno delitev dobrin. Tako je v njenem 57. členu navedeno, da se z medvladnim sporazumom ustanovijo specializirane agencije, »ki imajo širok nabor mednarodnih pristojnosti na gospodarskem, socialnem, kulturnem in zdravstvenem področju ter na drugih sorodnih področjih, določenih v njihovih ustanovnih aktih«.

V 59. členu pa je poudarjeno, da Organizacija združenih narodov »po potrebi začne meddržavna pogajanja za ustanovitev novih specializiranih agencij za uresničevanje ciljev iz 55. člena«. V tem členu se Združeni narodi zavezujejo »za doseg stabilnosti in blaginje, ki sta nujni za mirne in prijateljske odnose med narodi ob upoštevanju načel enakopravnosti in samoodločbe«.

Imamo torej legitimno osnovo za ustanovitev specializirane agencije Združenih narodov, ki bi prevzela nalogo koordinacije pravične delitve dobrin, ki je navedena v členu 11. b [Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah](#): »Za pravično delitev svetovnih živilskih rezerv glede na potrebe, upošteva pri tem probleme tako držav, ki živila uvažajo, kot tudi držav, ki jih izvažajo.« Vendar pa samo hrana (živila) ne zadovoljuje vseh osnovnih človekovih potreb, zato moramo govoriti o pravični delitvi osnovnih dobrin za zadovoljevanje vseh osnovnih človekovih potreb. Najprej razmislimo o teh pojmihih.

Osnovne človekove potrebe, osnovne dobrine in skupne dobrine človeštva

Osnovne človekove potrebe so hkrati tudi osnovne človekove pravice (v skladu s Splošno deklaracijo človekovih pravic; predvsem v 25. členu). To so potrebe po **hrani, oblačilih, stanovanju, zdravstvenem varstvu in izobraževanju**. Pri hrani moramo omeniti še **neoporečno pitno vodo**, pri stanovanju pa **ustrezne sanitarije in komunalno ureditev**, za življenje v kompleksni moderni družbi pa moramo zagotoviti tudi **socialno varnost** (v primeru brezposelnosti, bolezni, invalidnosti, vdovstva, starosti itd.).

Te potrebe so splošne oziroma univerzalne, torej veljajo za slehernega človeka, ne glede na raso, spol, starost, barvo kože, religijo itd. Zadovoljevanje teh potreb zagotavlja slehernemu človeku »zdravje in blaginjo«, kot je opredeljeno v 25. členu Splošne deklaracije človekovih pravic.

Osnovne dobrine so dobrine, ki omogočajo zadovoljevanje osnovnih človekovih potreb, torej gre za osnovne prehranske dobrine, vodo, sanitarno in komunalno infrastrukturo, zdravila in cepiva, osnovne šolske pripomočke itd. Osnovne dobrine so lahko materialne (npr. voda, hrana, zdravila, učni pripomočki) ali nematerialne, predvsem storitve (zdravstveno in socialno varstvo, izobraževanje).

Osnovne dobrine so del **skupnih dobrin človeštva**, ki so ključnega pomena za zadovoljevanje osnovnih človekovih potreb, v širšem smislu pa tudi za zdravje in blaginjo človeštva, drugih živih bitij in planeta kot celote. Zato med skupne dobrine človeštva poleg osnovnih dobrin prištevamo še ozračje, oceane in sladke vode, gozdove, obdelovalno zemljo, energetske vire, genetski material itd. (lahko jim rečemo tudi naravni viri ali *naravne dobrine*) ter *družbene dobrine*, kot so znanje človeštva, internet, kulturna in umetniška dediščina itd. V tem kontekstu je npr. prizadevanje za zaščito in ohranjanje okolja hkrati tudi prizadevanje za osnovne človekove potrebe in torej tudi za osnovne človekove pravice.

Razmislimo zdaj, kako bo nova specializirana agencija Združenih narodov, ki jo lahko poimenujemo Specializirana agencija ZN za koordinacijo globalne delitve dobrin (v nadaljevanju *agencija*), delovala. (Ker se bo po našem mnenju delitev osnovnih globalnih dobrin v takšni ali drugačni obliki v prihodnosti zagotovo uveljavila, bomo v nadaljevanju tudi uporabljali takšen jezik, torej s poudarkom na besedi »bo«).

Vsaka država bo agenciji sproti poročala o svojih presežkih in primanjkljajih osnovnih dobrin; predvsem tistih, ki omogočajo zadovoljevanje osnovnih človekovih potreb. Agencija, ki bo tako imela globalni pregled nad temi dobrinami, bo zgolj posredovala oziroma koordinirala njihov prenos oziroma transport na območja pomanjkanja (trgi to funkcijo danes opravljajo skrajno pomanjkljivo). Že danes imamo na voljo ustrezne informacijsko-komunikacijske tehnologije ter transport in logistiko, ki to omogočajo.

Agencija bo nekakšno vozlišče oziroma »srce« globalnega pretoka oziroma delitve osnovnih globalnih dobrin. Teh dobrin si ne bo niti lastila niti jih ne bo skladiščila, temveč bo igrala vlogo koordinatorja, posrednika; države same pa bodo poskrbele za neposreden transport dobrin ali za pomoč pri gradnji infrastrukture, šol, bolnišnic; pri izobraževanju zdravnikov, inženirjev itd.

Agencija bo opravljala funkcijo pravične delitve osnovnih dobrin med državami, da bi vsem Zemljanom omogočili zadovoljevanje osnovnih človekovih potreb. Delovala bo kot nekakšen pravičen globalni »trg« osnovnih dobrin za zadovoljevanje osnovnih človekovih potreb. Tako bo dejansko nastal globalni »bazen« (pool) osnovnih dobrin, ki bo na voljo vsem Zemljanom.

Poleg tega bo imela agencija še dve pomembni nalogi: intervencijsko posredovanje v primeru izrednih razmer (suše, potresi, poplave itd.) in izračun priporočenega obsega uporabe ter izkoriščanja naravnih virov (ki so del skupnih dobrin človeštva) za vsako državo, da bomo lahko ohranili naravno ravnovesje in s tem zagotovili trajnostno prihodnost človeštva in planeta.

Agencija ZN za koordinacijo globalne delitve dobrin bo torej opravljala tri ključne naloge:

- koordinacijo oziroma posredovanje pri delitvi osnovnih dobrin med državami za zadovoljevanje osnovnih potreb vseh Zemljanov;
- upravljanje regionalnih intervencijskih skladov najnujnejših osnovnih dobrin za posredovanje v primeru naravnih katastrof in drugih izrednih razmer;
- določanje priporočljivega obsega uporabe skupnih dobrin človeštva za sleherno državo.

1. Koordinacija globalne delitve osnovnih dobrin med državami

Osrednja naloga agencije bo torej koordinacija delitve osnovnih dobrin med državami po načinu »dobrina za dobrino« (ang. *barter*). Menjava po načinu »dobrina za dobrino« pomeni, da se bodo dobrine menjale neposredno med državami, vendar s posredovanjem agencije, ki bo imela celotno globalno »sliko« vseh dobrin.

Agencija ne bo neposredno, na enem mestu, zbirala dobrin in jih pošiljala naprej (kar bi bilo fizično nemogoče), temveč si jih bodo države izmenjevale same. Agencija bo dejansko zgolj koordinirala »pretok« dobrin, s čimer bo predstavljala nekakšni »globalni trg« osnovnih dobrin.

Organiziranost agencije

Agencijo bo vodila skupina strokovnjakov različnih področij (ekonomisti, politiki; strokovnjaki za logistiko, transport, distribucijo, informacijsko tehnologijo; ekologi, predstavniki organizacij za človekove pravice in humanitarne aktivnosti) iz različnih svetovnih regij.

Ključne odločitve — o temeljnih usmeritvah agencije, prihodnjem delovanju agencije, nadzoru delovanja agencije — bo sprejemala skupščina agencije, v kateri bodo sodelovale vse njene članice. Pristopanje k sodelovanju v tem mehanizmu globalne delitve bo prostovoljno.

Delovanje agencije v praksi

Še enkrat poudarimo, da agencija ne bo imela naloge neposrednega zbiranja – v nekakšnih ogromnih skladiščih – in odpošiljanja skupnih dobrin po svetu. Težko si je predstavljati ogromna skladišča za vodo, hrano, nafto, les in druge dobrine, ki bi se najprej iz določene države transportirale na določeno mesto, od tam pa spet v drugo državo.

Države bodo agenciji pošiljale informacije o presežkih svojih dobrin ali morebitnih potrebah po njih. Agencija bo skrbela, da prave dobrine pridejo v prave roke oziroma tja, kjer so najbolj potrebne (npr. v primeru slabe letine, naravne nesreče itd.).

Agencija bo tako zgolj koordinirala pretok dobrin med državami, kar s pomočjo današnje visoko razvite informacijske tehnologije sploh ne bo zahtevna naloga; posamezne države pa bodo same skrbele za transport in skladiščenje dobrin. Transport dobrin je stvar dogovora med državami, praviloma pa bodo transport izvedle države, ki pošiljajo svoj presežek dobrin državam, kjer jih primanjkuje.

Primer globalne delitve dobrin

Za lažje razumevanje si pogledjmo poenostavljen primer delitve med samo tremi državami: A, B in C. Delitev osnovnih dobrin poteka po treh glavnih fazah oziroma korakih.

1. FAZA – zaznavanje presežkov in primanjkljajev osnovnih dobrin

Države agenciji sporočijo naslednje »presežke« (na *sliki 1* označeno z znakom +) in »primanjkljaje« (na sliki označeno s znakom –) oziroma potrebe po osnovnih dobrinah:

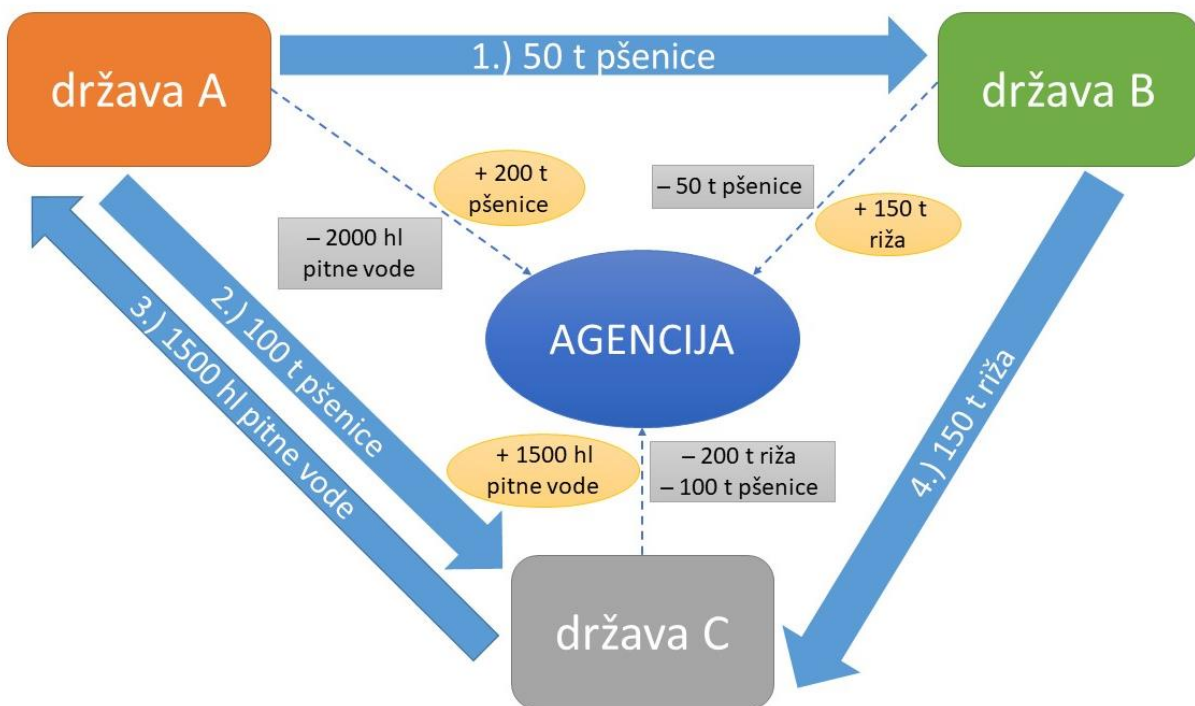
- Država A sporoči agenciji 200 t (ton) presežka žita in potrebo po 2000 hl (hektolitrih) pitne vode.
- Država B sporoči agenciji 150 t presežka riža in potrebo po 50 t pšenice.
- Država C sporoči agenciji 1500 hl presežka pitne vode in potrebo po 200 t riža in 100 t pšenice.

2. FAZA – »povezovanje« presežkov s primanjkljaji

Agencija na podlagi sporočenih presežkov in primanjkljajev državam sporoči, kako naj si med seboj pošiljajo dobrine (ponazorjeno na *sliki 1* z dogodki 1, 2, 3 in 4):

- 1.) Država A naj državi B pošlje 50 t pšenice.
- 2.) Država A naj državi C pošlje 100 t pšenice.
- 3.) Država C naj državi A pošlje 1500 hl pitne vode.
- 4.) Država B naj državi C pošlje 150 t riža.

Slika: Primer delitve osnovnih dobrin med tremi državami



3. FAZA – izvršitev oziroma izmenjava osnovnih dobrin med državami

Na podlagi priporočil agencije (faza 2) države izvedejo »posel« oziroma pošljejo osnovne dobrine ciljnim državam v ustreznih količinah in to sporočijo agenciji.

Toda takoj lahko opazimo, da vse države niso dobile vsega, kar so potrebovale (A, C), niti niso odposlale vseh presežkov (A). Končni »rezultat« po pošiljanju dobrin je torej:

- Država A ima še 50 t presežka žita in potrebo po 500 hl pitne vode.
- Država B nima ne presežka in ne primanjkljaja.
- Država C še vedno potrebuje 50 t riža.

Ker pa smo za primer izbrali zgolj tri države, v sistemu pa bi jih bilo bistveno več (morda kar vseh 195 priznanih svetovnih držav), bo agencija še naprej usklajevala te presežke in primanjkljaje. Agencija bo imela ves čas pregled nad globalno situacijo osnovnih dobrin, če pa določene dobrine dlje časa ne bo na voljo, bo državi, ki jo potrebuje, poslana iz tako imenovanih intervencijskih skladov osnovnih dobrin (več o tem v nadaljevanju), v katerih se bodo skladiščile najnujnejše dobrine za primer naravnih katastrof ali trenutnega pomanjkanja.

Na primeru smo pokazali, kako bo lahko deloval mehanizem globalne delitve osnovnih dobrin. To bo prostovoljen sistem, ki bo vzpostavil trajno rešitev za pomanjkanje osnovnih dobrin v svetu. Namesto da ves čas zbiramo prostovoljne prispevke in pomoč za ogrožena območja Zemlje, bomo na opisan način lahko trajno zagotavljali zadovoljevanje osnovnih potreb vseh ljudi na Zemlji.

Vsaka država je lahko izpostavljena katastrofalnim razmeram, pa naj gre za suše, poplave, orkane, potrese; lahko se spopada z gospodarsko ali družbeno krizo ali pa jo drugi vzroki pripeljejo do pomanjkanja najnujnejših dobrin. Če pa države vzpostavijo mehanizem, ki izravnava presežke in primanjkljaje osnovnih dobrin na globalni ravni, bodo strahovi pred prihodnostjo odveč. Boljše kot kopičenje bogastva, dobrin in moči (ki v dobršni meri izhajajo tudi iz strahu pred prihodnjim pomanjkanjem), je védenje, da nam bodo vedno na voljo dobrine za zadovoljevanje naših osnovnih potreb.

Ko imamo preveč, takrat dajemo; ko imamo premalo, takrat dobivamo – to je naša skupna »zavarovalna polica« za prihodnost. Z občutkom »trajne varnosti« se bodo zmanjšale napetosti med državami, ki izhajajo predvsem iz izjemno nepravilne porazdelitve globalnih dobrin – na eni strani imamo tako izjemno bogastvo in preobilje dobrin, na drugi strani pa hudo revščino in pomanjkanje tudi najosnovnejših dobrin.

Pravičnejša delitev osnovnih globalnih dobrin bi prav tako zmanjšala pritiske na okolje, saj so danes države obsedene z idejo, da morajo ustvariti čim več vsega, kar potrebujejo. V resnici je to mišljenje preživeto. Zakaj bi morala vsaka država imeti vse, če pa imamo dovolj za vse že vsi skupaj?

Če pa želimo, da bo globalna delitev dobrin bolj pregledna in pravična, lahko razmislimo o še eni možnosti, in sicer o »vrednotenju«
dobrin, ki se delijo prek agencije. Čeprav takšen obračun za sam proces globalne delitve osnovnih dobrin ni nujno potreben, pa je morda dober zaradi večje preglednosti, pravičnosti in za potrebe večje preglednosti stanja osnovnih dobrin v posamezni državi.

Agencija bo lahko za zagotovitev pravičnosti in preglednosti za vsako državo vodila poseben račun, na katerem se bodo beležile vrednosti poslanih in prejetih dobrin. Pri tem bi lahko uvedli tudi posebno obračunsko oziroma mersko enoto (unit of account), ki ne bo služila plačevanju, temveč preglednosti mehanizma delitve dobrin.

UNCU – obračunska enota globalne delitve dobrin

Za določanje vrednosti nove obračunske enote moramo za osnovo izbrati takšno dobrino oziroma dobrine (košarica dobrin), ki so v svetu splošno uveljavljene in so del osnovnih dobrin za zadovoljevanje osnovnih človekovih potreb. Za izhodišče vzemimo denimo 1 tona (t) pšenice in ji določimo vrednost 1 obračunske denarne enote. To enoto lahko poimenujemo UNCU (**U**nited **N**ation's **C**urrency — denarna enota Združenih narodov).

Vsem drugim dobrinam, ki se bodo izmenjevale v okviru globalne delitve dobrin, se vrednost določi glede na razmerje do vrednosti te dobrine oziroma do 1 t pšenice. Skrb za določitev medsebojnih razmerij bo zaupana skupini strokovnjakov agencije. Razmerja vrednosti med skupnimi dobrinami se bodo lahko spreminjala, vendar samo v soglasju z vsemi članicami agencije.

Zdaj pa si podrobneje pogledjmo, kako bi lahko določili vrednost posameznih dobrin. Rekli smo že, da bi lahko za osnovo določitve vrednosti denarne enote izbrali 1 t pšenice, ki bo vredna 1 UNCU. Sledila bo določitev razmerja do drugih osnovnih dobrin, ki se bodo prek agencije delile med državami. Predpostavimo (seveda gre za povsem izmišljena razmerja), da je vrednost 1 UNCU (1 t pšenice) enaka vrednosti 10 hl (hektolitrov) neoporečne pitne vode, 1 t riža, 5 uram zdravniškega dela in tako naprej.

Po določitvi vrednosti posameznih skupnih dobrin in določitvi njihovih medsebojnih razmerij lahko razmislimo, kako bo obračun deljenih osnovnih dobrin potekal. Pogledjmo si to na prej opisanem primeru delitve osnovnih dobrin med tremi državami.

Agencija bo po dejansko opravljenih »poslih« obračunala njihovo »vrednost« in jih zabeležila na posebnem virtualnem računu:

Državi A se pripiše 150 UNCU (za poslanih 100 t državi C in 50 t žita državi B; 1t žita je vredna 1 UNCU). Hkrati pa se državi A odšteje 150 UNCU za prejetih 1500 hl pitne vode.

Državi B se pripiše 150 UNCU za poslani riž državi C in odšteje 50 UNCU za prejeto pšenico.

Državi C se pripiše 150 UNCU za pitno vodo, ki je bila poslana državi A, odšteje pa se ji 150 UNCU za prejeti riž in 100 UNCU za pšenico.

Poglejmo si to še v tabeli (vsak dogodek se v računovodski bilanci pokaže pri državi, ki pošlje dobrino, kot +; državi, ki prejme, pa kot –), pri čemer predpostavimo, da je začetno stanje držav 0 (nič).

	DRŽAVA					
	A		B		C	
	DOBRINA	UNCU	DOBRINA	UNCU	DOBRINA	UNCU
1.	+ 50 t pšenice za državo B	+ 50	– 50 t pšenice od države A	– 50		
2.	+ 100 t pšenice za državo C	+ 100			– 100 t pšenice od države A	– 100
3.	– 1500 hl vode od države C	– 150			+ 1500 hl vode za državo A	+ 150
4.			+ 150 t riža za državo C	+ 150	– 150 t riža od države B	– 150
STANJE		0		+ 100		– 100

Po opravljenih »poslih« je stanje naslednje:

Državi A manjka še 500 hl pitne vode, ostaja pa ji 50 t presežka pšenice, račun ima uravnotežen (0 UNCU).

Država B nima ne potrebe po dobrinah ne presežkov dobrin, hkrati pa ima na računu še 100 UNCU »presežka«.

Država C potrebuje še 50 t riža in ima 100 UNCU »primanjkljaja«.

V takšnem sistemu delitve so pomembne dobrine za zadovoljevanje osnovnih človekovih potreb, ne pa »finančno« stanje držav. To je drugotnega pomena in služi predvsem za evidenco oziroma za večjo preglednost. Obračunska valuta UNCU bo služila zgolj »obračunu transakcij« prek agencije, kar pomeni, da je države ne morejo uporabljati za nakupe in prodajo dobrin v klasičnem denarnem smislu.

Ker bo v mehanizmu delitve globalnih osnovnih dobrin sodelovalo veliko, v idealnem primeru pa vse svetovne države, bo agencija zagotovo »našla« tudi tiste osnovne dobrine, ki jih države v zgornjem primeru še vedno nujno potrebujejo.

Če pa agencija teh dobrin ne bo našla, jih bo zagotovila iz intervencijskih skladov, kjer bodo na voljo dobrine za najnujnejše potrebe – osnovna živila, pitna voda, zdravila in cepiva, oblačila, začasna prebivališča itd. Ti intervencijski skladi, o katerih bomo več spregovorili v nadaljevanju, bodo postavljeni v različnih svetovnih regijah in bodo predstavljali nujne globalne rezerve za primer večjih naravnih katastrof in občasnih pomanjkanj v posameznih državah (torej tudi v primeru, ko nobena država nima presežkov določene dobrine).

Torej bo v opisanem primeru agencija iz najbližjega intervencijskega sklada državi A poslala 500 hl vode, državi C pa 50 t riža. Podobno lahko razmišljamo tudi o presežkih dobrin. Če agencija za presežnih 50 t pšenice, ki jih ima še vedno država A, ne najde druge države, ki bi jo potrebovala, gre ta presežek v intervencijski sklad. To pa se tudi zabeleži na računih držav (spodnja dopolnjena tabela; dogodka 5. in 6.).

	DRŽAVA					
	A		B		C	
	DOBRINA	UNCU	DOBRINA	UNCU	DOBRINA	UNCU
1.	+ 50 t pšenice za državo B	+ 50	– 50 t pšenice od države A	– 50		
2.	+ 100 t pšenice za državo C	+ 100			– 100 t pšenice od države A	– 100
3.	– 1500 hl vode od države C	– 150			+ 1500 hl vode za državo A	+ 150
4.			+ 150 t riža za državo C	+ 150	– 150 t riža od države B	– 150
5.	+ 50 t pšenice v interven. sklad	+ 50				
6.					– 50 t riža iz interven. sklada	– 50
STANJE		+ 50		+ 100		– 150

Naj še enkrat poudarimo, da beleženje v obračunski valuti UNCU ne pomeni, da ima država v okviru mehanizma delitve globalnih dobrin resnično pozitivno in negativno stanje na računih, kot to razumemo danes – v pomenu dobička in izgube. Država s pozitivnim stanjem na računu te vrednosti ne more porabiti za nakupe dobrin, prav tako država z negativnim stanjem ni dolžna prodajati svojih dobrin za pokrivanje svoje »izgube«. Ko govorimo o zadovoljevanju osnovnih človekovih potreb, sploh ne smemo razmišljati o dobičkih in izgubah, kot je to značilno za današnji ekonomski sistem.

Vendar pa ima beleženje vrednosti poslanih in prejetih dobrin zagotovo nekaj koristi. Prva je zagotovo večja preglednost sistema globalne delitve osnovnih dobrin. Države tako na dolgoročno lahko težijo k vsaj približno uravnoteženemu računu in usmerjajo pozornost na področja, ki so v državi morda pomanjkljivo urejena (npr. oskrba s pitno vodo).

Prav tako države s presežki na računu lahko pokrijejo »izgube« držav, ki so zaradi slabše razvitosti, naravnih katastrof in drugih težav v »negativnem stanju«. Če pogledamo npr. končno stanje (seveda gre samo za začasno stanje, saj se ta proces nadaljuje) držav A, B in C, bi lahko država B donirala 100 UNCU državi C in s tem svoje stanje »postavila« na 0, država C pa bi imela stanje –50 UNCU.

To lahko razumemo kot obliko dobrodelnosti, ki izhaja iz razumevanja, da ima država C začasne težave, država B pa je trenutno finančno stabilna. Države si tako tudi izkazujejo solidarnost in krepijo medsebojno povezanost ter dobre meddržavne odnose.

V začetni fazi delovanja agencije bodo nekatere države zaradi izredno slabega stanja svojih ekonomskih sistemov mogoče res imele velike primanjkljaje, vendar se bodo ti postopno, z njihovim razvojem, zaradi enakomernejše porazdelitve dobrin začeli zmanjševati. Če pa državo prizadenejo naravne nesreče ali druge nevšečnosti, ji druge države lahko solidarno odpišejo njene »dolgove«, npr. na vsakoletnem vrhunskem srečanju držav, ki so vključene v globalno delitev osnovnih dobrin.

Naslednja prednost takšnega sistema je, da bi obračunska valuta UNCU, čeprav ne gre za klasični denar, temveč zgolj za obračunsko vrednost (košarice) osnovnih dobrin, lahko predstavljala osnovo za vezavo »klasičnih« valut (npr. 1 UNCU = 100 EUR) na to vrednost, s čimer bi stabilizirali globalne menjalne vrednosti in bistveno zmanjšali obseg špekulacij, ki danes močno ogrožajo še zlasti šibke države.

Svet pravzaprav nujno potrebuje finančni temelj, ki bi ga lahko predstavljala svetovna obračunska enota UNCU. Čeprav globalna obračunska enota ne bo pravi denar, lahko posamezne države vežejo vrednost svojega denarja na ta »globalni denar« in s tem omogočijo stabilnost svojega denarnega sistema. Nekoč je imel denar osnovo v zlatu, v prihodnje pa bi to osnovo predstavljale osnovne globalne dobrine, kar bo denarju zagotavljalo veliko mero trdnosti in stabilnosti.

Še nekaj vprašanj v zvezi z mehanizmom globalne delitve osnovnih dobrin

Kakšne bodo prednosti mehanizma globalne delitve osnovnih dobrin?

Prednosti globalne delitve osnovnih dobrin, ki jo bo koordinirala agencija ZN, bodo nedvomno velike, saj bo sama uvedba tega mehanizma vplivala na drugačno ravnanje ljudi in na drugačne odnose med državami in tudi znotraj njih. Na splošno bodo prednosti naslednje:

- Hitro bosta odpravljena kronična revščina in lakota na globalni ravni, zmanjšala se bo obolevnost za ozdravljivimi boleznimi (npr. malarijo).
- Agencija bo lahko hitro reagirala na nujne potrebe ob naravnih katastrofah in drugih nevšečnostih (s tem bi se ukvarjali posebni intervencijski skladi), zato ne bo treba vsakič posebej za pomoč zaprositi mednarodne skupnosti. S tem bo uveden nekakšen sistem trajne solidarnosti in dobrodelnosti.
- Številne države in njeni prebivalci se bodo počutili varnejše, saj njihova eksistenca ne bo neprestano ogrožena.
- Globalna delitev osnovnih dobrin bo pozitivno vplivala na zaupanje med različnimi družbenimi skupinami in narodi.
- Uvedba globalnega mehanizma delitve bo spodbudila medsebojno delitev tudi na »nižjih nivojih«: v regijah, državah, lokalnih skupnostih, različnih organizacijah in skupinah ter med posamezniki.
- Ker bo obračunska enota UNCU vezana na vrednost osnovnih dobrin, njihova vrednost ne bo neprestano nihala, kar se danes ves čas dogaja na svetovnih trgih in povzroča negotovost ter nezmožnost kakršnegakoli dolgoročnega ekonomskega načrtovanja.
- Mehanizem globalne delitve osnovnih dobrin bo stabiliziral cene osnovnih dobrin na svetovnih trgih, saj presežki teh dobrin — ti se bodo usmerili v sklad — ne bodo več zmanjševali tržnih cen, primanjkljaji pa jih ne bodo povečevali.
- Delovanje sklada bo bistveno zmanjšalo možnost špekulativnega in koruptivnega ravnanja, ki je danes v svetu izjemno razširjeno.
- Države bodo lahko z vezavo svojih valut na svetovno obračunsko valuto UNCU stabilizirale svoje valute, hkrati pa se bodo umirila škodljiva nihanja med različnimi svetovnimi valutami.

Kaj pa negativne plati mehanizma globalne delitve dobrin?

Negativne plati uvedbe tega mehanizma bodo »občutile« predvsem današnje privilegirane skupine in bogati posamezniki, ki si neupravičeno lastijo ogromna bogastva planeta in koristi, ki jih to bogastvo prinaša. Kar pa ne pomeni, da bodo v prihodnosti imeli vsi ljudje enako; še vedno bodo bogatejši ljudje, a »kategorijo« skrajne revščine in pomanjkanja osnovnih dobrin bomo z globalno delitvijo osnovnih dobrin za vselej izbrisali s planeta Zemlje.

Kakšen bo nadzor nad pravilno porabo osnovnih dobrin, ki se bodo delile v okviru agencije?

V mehanizem globalne delitve osnovnih dobrin, ki so potrebne za zadovoljevanje osnovnih človekovih potreb, se bodo države vključevale prostovoljno. Države so tiste, ki poznajo svoje stanje tako glede presežnih dobrin kot tudi primanjkljajev. Zato bodo države odgovarjale za dejansko porabo dobrin tam, kjer se zares potrebujejo. Delitev osnovnih dobrin na globalni ravni bi lahko poimenovali tudi kot trajni sistem globalne solidarnosti in dobrodelnosti.

Ena izmed nalog agencije pa bi bil lahko tudi občasen nadzor mehanizma globalne delitve osnovnih dobrin v posameznih državah – vendar bolj v smislu izboljšav kot pa kakršnekoli oblike kaznovanja.

Ali bo trgovina, kakršno poznamo danes, zamrla?

Klasičen način trgovanja bo »preživet«, vendar bodo morale trgovine in drugi udeleženci v tem procesu delovati na pravičnejših temeljih. Danes je v svetu že uveljavljeno gibanje pravične trgovine, kjer imajo tudi mali proizvajalci pravičen delež koristi od prodaje, ne pa da si veliko večino »prodajnega kolača« razdelijo veliki trgovci in drugi posredniki ter različni špekulanti. A tudi sami potrošniki (skupaj z večjo ponudbo izdelkov po načelu pravične trgovine) so tisti, ki lahko z odgovornimi nakupi prisilijo trgovce in dobavitelje k pravičnejši porazdelitvi koristi od prodaje dobrin.

Kako bi se agencija financirala?

Agencija bo delovala v okviru Združenih narodov in se bo financirala bodisi iz sredstev Združenih narodov bodisi iz neposrednih članarin članic agencije. Države bodo lahko tudi prostovoljno prispevale za njeno delovanje: v obliki osnovnih dobrin ali denarja.

Ali je ta sistem drugačen kot današnja humanitarna pomoč?

Bistven problem humanitarne pomoči je, da je skoraj vedno nezadostna in da sloni na posameznih organizacijah, ki ne morejo »pokriti« vseh globalnih potreb po pomoči. Pomoč je neenakomerna in odvisna od dobre volje donatorjev. Prav tako je svet vedno znova »presenečen«, ko se zgodi večja naravna katastrofa; vsakič znova je treba na hitro zbrati veliko pomoči. Ta pomoč ni usklajena, saj jo izvajajo zelo različne humanitarne organizacije in posamične države. Dejstvo je, da se bodo nesreče, kot so suše, poplave, potresi, orkani itd., še naprej dogajale, zaradi podnebnih sprememb verjetno še pogosteje kot doslej.

Mehanizem globalne delitve osnovnih dobrin pa bo zagotavljal trajno »pokritost« sveta z osnovnimi dobrinami ter stalno pripravljenost za morebitne nesreče – z intervencijskimi skladi osnovnih dobrin.

Oglejmo si še drugi dve nalogi agencije: vodenje intervencijskih skladov in določanje priporočljive izrabe naravnih virov.

2. Upravljanje regionalnih intervencijskih skladov

Čeprav bo glavna naloga agencije koordinacija delitve osnovnih dobrin, pa se bodo, kot smo že omenili, po različnih svetovnih regijah oblikovali posebni intervencijski skladi (skladišča ali sistem skladišč), kjer se bodo hranile najnujnejše dobrine, ki bodo v primeru naravnih nesreč ali trenutnega pomanjkanja ljudem na voljo v najkrajšem mogočem času.

V skladiščih se bo skladiščila hrana, pitna voda, zdravila, začasna bivališča, oblačila, osnovna šolska oprema in druge nujno potrebne življenjske potrebščine — seveda bo treba sproti, z obnavljanjem zalog, poskrbeti, da se določene dobrine ne bodo pokvarile (npr. hrana in zdravila). Ta skladišča bodo pokrivala vse svetovne regije (npr. južno Afriko, severno Afriko, vzhodno in zahodno Evropo, jugovzhodno Azijo itd.). Delovanje teh regionalnih skladišč ali sistema skladišč bo vodila agencija s sodelovanjem držav, ki jih bo delovanje posameznega sklada (skladišča) neposredno zadevalo.

Za zaloge v teh skladiščih bo skrbela mednarodna skupnost, vsaka država bo prispevala določene dobrine, ki jih ima na voljo, ali pa finančna sredstva. Za vrsto in količino dobrin ali finančnih sredstev bo skrbela agencija, po potrebi tudi z nakupi na lokalnih trgih. V primeru naravne nesreče (suša, potres, poplave itd.) se bo morala agencija odločati hitro, avtonomno in po svoji strokovni presoji ter šele kasneje zagovarjati svoja dejanja državam regije, v katerih bo intervencijski sklad deloval. Če bo prišlo do katastrofe širših razsežnosti, se bodo lahko kombinirale osnovne dobrine iz več intervencijskih skladov po svetu.

Ideja ni nova. V nevladni organizaciji Share The World Resource (krajše STWR) oziroma Delitev svetovnih virov (ali dobrin), ki ima status posvetovalnega telesa pri Ekonomskem in socialnem svetu OZN, so predlagali oblikovanje globalnih rezerv hrane. Avtorja publikacije *Globalne prehranske rezerve, oblikovanje konteksta za nov multilateralizem* ([Global food reserves, Framing the context for a new multilateralism](#), 2009) Robin Willoughby in Adam Parsons sta med drugim zapisala:

»Glavna naloga strateških prehranskih rezerv je zagotoviti prvo obrambno linijo v primeru izrednih razmer na področju hrane, ki lahko vključujejo poplave, suše, napade škodljivcev, slabe vremenske razmere ali dogodke, ki jih povzroči človek, kot so vojna in nasilni civilni neredi. Sistem mednarodno koordiniranih humanitarnih rezerv bi lahko bistveno izboljšal varnost preskrbe s hrano v času katastrofalnega pomanjkanja ponudbe z zmanjšanjem potrebe po kratkoročnem ad hoc zbiranju hrane.«

Leta 2010 so v *Inštitutu za kmetijske in trgovske politike* (Institute for Agricultural and Trade Policies, IATP) predlagali ustanovitev globalnih rezerv hrane ([Why We Need Food Reserves](#)), oktobra 2012 pa je inštitut skupaj s humanitarno organizacijo OXFAM in neprofitno organizacijo ACORD (Agency for Cooperation and Research in Development) organiziral seminar, kjer so predstavili informacije o lokalnih, državnih, regionalnih in mednarodnih prehranskih rezervah ([foodreserves](#)).

Z globalnimi prehranskimi rezervami bomo ne samo zagotovili, da ljudje ob naravnih katastrofah ne bodo popolnoma odvisni od trenutne dobrodelnosti mednarodne skupnosti, ki je sicer pogosto velikodušna (sploh če gre za hujše katastrofe), temveč bo hrana vedno in takoj na voljo. A razmišljati moramo še širše: ni dovolj samo hrana, intervencijski skladi morajo vsebovati tudi vse druge najnujnejše osnovne dobrine – zdravila, začasna prebivališča, pitno vodo, oblačila, začasna stranišča itd. –, ki so potrebne za zadovoljevanje osnovnih človekovih potreb.

Razlog za ustanovitev intervencijskih skladov niso samo naravne katastrofe, ki vedno vzbudijo sočutje mednarodne skupnosti. Daleč od oči javnosti se dogaja katastrofa nepredstavljenih razsežnosti za več kot 800 milijonov ljudi, ki so, po podatkih ZN, kronično podhranjeni. Zanje je katastrofa vsakodnevna in povzroča nepredstavlljivo trpljenje ter povsem nepotrebne smrti, tudi najmlajših. Za medije pa ni zanimiva, saj zanje ni dovolj dramatična in posledično je ta permanentna katastrofa globalnih razsežnosti povsem na obrobju naše zavesti oziroma pozornosti. Mediji pa so naše »oči« globalnega dogajanja. Če mediji »gledajo stran«, ko gre za lakoto in skrajno revščino, potem to storimo tudi mi sami.

V svetu, kjer je hrane in drugih osnovnih dobrin dovolj, kjer imamo vrhunske tehnologije in razvejan sodoben transport, ustanovitev intervencijskih skladov sploh ne bi smel biti težava.

3. Določanje priporočljivega obsega uporabe skupnih dobrin človeštva za vse države

Že leta 1992 je okoljska skupina *Prijatelji Zemlje Nizozemska* (Friends of the Earth Netherlands) začela projekt določitve priporočljive količine skupnih dobrin, ki jih človeštvo lahko uporablja, ne da bi ogrozilo naravno ravnovesje v okolju. Takšen izračun je tudi dobra osnova za pravičnejšo porazdelitev skupnih dobrin med vse prebivalce planeta. Osnovna ideja tega projekta se izraža v konceptu »pravične delitve planetarnih dobrin v okviru zmožnosti planetarnega okolja« ([The Fair Share on Environmental Space](#)).

Zmožnost planetarnega okolja (Environmental Space) predstavlja celotno globalno količino energije, neobnovljivih virov, obdelovalne zemlje, gozdov, vode in drugih virov, ki jih lahko uporabljamo, izkoriščamo in delimo, ne da bi povzročili nepovratno škodo okolju in ne da bi oropali bodoče generacije za vire, ki jih bodo v prihodnosti potrebovale.

Pravična delitev planetarnih dobrin (Fair Share) pa pomeni, da mora sleherna država porabiti delež planetarnih virov (skupnih dobrin človeštva), ki je skladen z deležem njenega prebivalstva glede na celotno človeško populacijo. Pri tem bodo seveda dopustna odstopanja — pri porabi energije, npr. namenjene ogrevanju, bodo lahko prebivalci hladnejših območij planeta deležni večje količine energetskega virov na prebivalca kot v toplejših krajih; odstopanja pa bodo možna tudi zaradi kulturnih posebnosti, družbene in kulturne tradicije itd., vendar nikoli na škodo zadovoljevanja osnovnih človekovih potreb.

Agencija se bo torej v okviru te naloge ukvarjala z ocenjevanjem letnega izkoriščanja naravnih virov oziroma v širšem smislu skupnih dobrin človeštva v obsegu, ki ne bo ogrožal naravnega ravnovesja na planetu (v skladu z načeli trajnostnega razvoja) ter z ocenjevanjem dopustnih obremenitev okolja, ki jih povzroča raba teh virov (npr. največje še dopustne emisije toplogrednih plinov).

Seveda se bodo takšni izračuni izvajali s sodelovanjem držav, ki same najbolj poznajo svoje dobrine in potrebe svojega prebivalstva. Na podlagi pridobljenih ocen bo agencija državam priporočila, v kolikšnem obsegu naj izkoriščajo naravne vire in druge skupne dobrine ter koliko lahko obremenijo okolje z rabo teh virov. Presežki in primanjkljaji dobrin pa se bodo izravnavali prek agencije in tudi na običajnih trgih.

Vloga države v sistemu globalne delitve osnovnih dobrin

Država (tu mislimo na vlado in druge pomembne državne institucije) zelo dobro pozna svoj ekonomski in družbeni sistem ter osnovne potrebe svojega prebivalstva; presežke in primanjkljaje osnovnih dobrin, stanje svojih naravnih virov in okolja itd. Dobro poznavanje vsega tega ji daje odlično izhodišče za uveljavitev delitve dobrin na ravni države, za vpetost v mehanizem globalne delitve osnovnih dobrin in za sodelovanje pri upravljanju intervencijskih skladov.

Podobno kot na globalni je mogoče tudi na državni ravni ustanoviti agencijo za delitev osnovnih dobrin. Njene naloge bodo podobne kot na globalni ravni, vsaka država pa lahko, glede na svojo ekonomsko ureditev, kulturo in tradicijo, »stvari« uredi na svoj specifičen način. Razmislimo o nekaterih možnostih:

1. Koordinacija delitve osnovnih dobrin v državi in z drugimi državami – v okviru globalne delitve dobrin.
2. Spremljanje stanja naravnih in družbenih virov v državi in priporočanje količine njihove izrabe, ki bo usklajena s priporočili globalne agencije za delitev dobrin.
3. Podeljevanje pravice do uporabe in izrabe skupnih dobrin javnim in zasebnim ustanovam ter nadzor nad njihovim ravnanjem.

Poglejmo si te naloge nekoliko podrobneje:

1. Koordinacija delitve osnovnih dobrin

Ta naloga bo dvojne narave; državna agencija bo skrbela za koordinacijo delitve dobrin znotraj države in z drugimi državami v okviru globalne agencije, o čemer smo že govorili. Kaj pa pomeni koordinacija delitve osnovnih dobrin znotraj države? Agencija bo spremljala oziroma pridobivala informacije o presežkih in primanjkljajih dobrin v državi. Na podlagi ugotovljenega bo na različne načine koordinirala njihovo delitev.

Poglejmo si zelo enostaven primer:

Državna agencija zazna presežke kruha na prodajnih policah trgovin ali kje drugje v verigi proizvodnje kruha. Pri tem bo imela več možnosti za rešitev tega problema:

- agencija odkupi presežke kruha in jih nameni oskrbovalnim centrom, kjer se poceni ali zastonj lahko preskrbujejo revnejši prebivalci;
- z različnimi ugodnostmi (npr. nižja obdavčitev) spodbudi trgovine, da kruh v določenih urah prodajajo po bistveno nižjih cenah;
- proizvajalce in trgovine spodbudi, da presežne izdelke iz kruha (ustrezno pakirane ali predelane) namenijo za globalno delitev dobrin in si s tem pridobijo pravico do določenih davčnih in drugih ugodnosti.

Opisali smo samo primer kruha. Vendar je še veliko presežnih dobrin, ki bi se lahko delile na takšen ali podoben način.

2. Spremljanje stanja skupnih dobrin v državi

Država bo morala najprej opraviti »inventuro« vseh skupnih dobrin v državi. Seveda vseh dobrin ni mogoče izmeriti na enak način, lahko pa se jih precej natančno oceni, npr.:

- celoten obseg gozdov v državi,
- obseg obdelovalne zemlje,
- ocena vodnih virov (količina pitne vode, vode kot vira za namakanje itd.),
- obseg celotne proizvodnje hrane in drugih osnovnih dobrin itd.

Državna agencija bo te podatke posredovala globalni agenciji, ki bo tako pridobila pregled nad celotno količino osnovnih in skupnih dobrin človeštva. V primeru gozda, ki je pomemben del ohranitve podnebne ravnovesja, bo globalna agencija – na podlagi opravljene »inventure« in celotne globalne »slike« – priporočila, kolikšno količino lesa lahko posamezna država izrabi.

3. Podeljevanje pravice do uporabe skupnih dobrin

Skupne dobrine so last človeštva. Vendar ne v smislu današnjega odnosa do lastnine, ko lastniki mislijo, da lahko s »svojo lastnino« počnejo, kar se jim zdi. Skupne dobrine so ljudem zaradi njihove posebne vloge na planetu zaupane v upravljanje in skrbništvo. Zato je naloga posameznih držav, da upravljajo »svoje« dobrine in skrbijo zanje v dobro celotne globalne skupnosti.

Država lahko svojo »lastninsko pravico« do skupnih dobrin podeli naprej: javnim in zasebnim podjetjem, neprofitnim organizacijam in posameznikom, vendar le kot začasno pravico in pod določenimi pogoji, ki so skladni z načeli trajnostnega razvoja.

Hkrati pa je naloga države (in tudi lokalnih skupnosti), da opravlja nadzorno funkcijo nad ravnanjem s skupnimi dobrinami – npr. ravnanje z gozdovi, vodami (sladka in slana voda), z obdelovalno zemljo. Le tako lahko zagotovimo trajnostni razvoj planeta, ohranitev okolja in dobrin ter s tem prihodnost človeštva.

Država (in tudi lokalne skupnosti) torej lahko skupne dobrine podeli gospodarskim in drugim organizacijam v upravljanje in za gospodarsko izkoriščanje (npr. v obliki koncesije, začasnega lastništva ali kakšne podobne oblike), sama pa prevzame funkcijo nadziranja, svetovanja in priporočanja načina zaščite in izrabe skupnih dobrin človeštva.

Državna agencija je lahko organizirana podobno kot globalna agencija, vendar je povsem v domeni države, kako se lotiti »svoje« delitve osnovnih dobrin glede na svojo tradicijo, kulturo, politično in pravno ureditev itd. Delitev dobrin ni nekakšen nov ekonomski ali politični sistem, temveč okvir, znotraj katerega na različne načine lahko delimo in upravljamo dobrine za skupno dobro človeštva in planeta.

Delitev osnovnih dobrin ne bo bistveno posegla v ekonomski sistem države, kakršnega poznamo, pa vendarle uvaja veliko novega:

- nadzor in pregled nad najpomembnejšimi dobrinami človeštva,
- uravnavanje velikanskih nesorazmerij pri razdelitvi teh dobrin,
- ravnotežje med javnimi in zasebnimi interesi,
- boljše upravljanje problematike okolja.

Delitev osnovnih dobrin je kot nekakšen demokratični socialno in okoljsko usmerjeni ekonomski »sistem«, ki sobiva s klasično trgovsko in kapitalistično ekonomijo oziroma drugačno ureditvijo v posameznih državah. Naučiti pa se moramo, da sploh ni pomembno, kakšen sistem ali ideologijo imamo (kapitalistično, socialistično, neoliberalno itd.), temveč kako ta sistem zadovoljuje osnovne potrebe ljudi in potrebe celotne družbe ter planetarno okolje ohranja v ravnovesju.

Sklep

Razmišljali smo o možnosti uveljavitve mehanizma globalne delitve osnovnih dobrin, s katerim bi odpravili ali vsaj omilili številne največje probleme sodobnega sveta – lakoto, skrajno revščino in veliko globalno neenakost, ki povzročajo družbene konflikte, vojne, migracije in tudi okoljsko krizo.

Imamo Organizacijo združenih narodov, v okviru katere lahko ustanovimo novo specializirano agencijo, ki bo koordinirala globalno delitev osnovnih dobrin. Cilj globalne delitve osnovnih dobrin je omogočiti slehernemu Zemljanu zadovoljevanje osnovnih potreb, kar je predpogoj za zdravje in blaginjo tako posameznika kot tudi celotne družbe. Poleg tega pravičnejša in racionalnejša delitev osnovnih globalnih dobrin lahko pomembno vpliva na okoljsko ravnovesje.

Mehanizem delitve teh dobrin je lahko enostaven. Države bodo agenciji sporočale presežke in primanjkljaje svojih osnovnih dobrin. Agencija pa bo državam priporočila, kako naj si neposredno pošiljajo dobrine med seboj, saj bo imela pregled nad stanjem teh dobrin. Za večjo preglednost pa bi lahko oblikovali novo obračunsko enoto (UNCU), ki bo celoten sistem naredila preglednejši.

Agencija bo poleg koordinacije delitve osnovnih dobrin poskrbela za oblikovanje regijskih intervencijskih skladov, kjer se bodo skladiščile najnujnejše osnovne dobrine za primer naravnih katastrof ali trenutnega pomanjkanja določenih dobrin. Poleg tega pa bo agencija oblikovala priporočila državam, v kakšnem obsegu lahko izkoriščajo oziroma obremenjujejo skupne dobrine človeštva, od katerih je odvisna prihodnost človeštva, kot so gozdovi, oceani, sladke vode, obdelovalna zemlja itd.

Kot vsak predlog je seveda tudi ta odprt za razmislek. Pa vendar, nekje moramo začeti. Globalna delitev osnovnih dobrin in skrb za skupne dobrine človeštva so temelj, na katerem lahko izgradimo mir, blaginjo in prihodnost za vse. Velja poskusiti. Oziroma moramo poskusiti.

Globalna delitev osnovnih dobrin

Človeštvo je ena družina,
ki si deli skupni dom – planet Zemljo.
Vsi ljudje imamo enake osnovne potrebe,
ki nam zagotavljajo zdravje in blaginjo.
Vsakdo potrebuje hrano, vodo, oblačila, stanovanje,
zdravstveno varstvo in izobraževanje – osnovne dobrine človeštva.

Teh dobrin je dovolj za vse, a jih v nekaterih delih sveta
primanjkuje, drugje pa jih je preveč,
kajti ustvarili smo izjemno nepravičen
in sebičen ekonomski sistem;
zato imamo lakoto in revščino, konflikte,
vojne, migracije in uničeno okolje.

Z globalno delitvijo osnovnih dobrin
nihče ne bo trpel pomanjkanja
in le tako bomo ustvarili pogoje za svetovni mir
in blaginjo za vse ljudi
in šele potem bomo lahko uredili naš odnos z okoljem
in Zemljo spremenili v cvetoč planet.